

ISSN 1392-8295

mokslo darbai   transactions

RESPECTUS PHILOLOGICUS

2013 Nr. 23 (28)

RESPECTUS PHILOLOGICUS Nr. 23 (28)

MOKSLINIS TĖSTINIS LEIDINYS

Leidžia Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas ir Jano Kochanovskio universiteto Humanitarinis fakultetas Kielcuose du kartus per metus (balandžio 25 d. ir spalio 25 d.).

Mokslo kryptis: filologija (04H). Mokslo sritys: gramatika, semantika, semiotika, sintaksė (H 352), bendroji ir lyginamoji literatūra, literatūros kritika, literatūros teorija (H 390).

Pagrindinės kalbos: lietuvių, lenkų, anglų, rusų.

CZASOPISMO NAUKOWE

Wydawcy: Uniwersytet Wileński – Wydział Humanistyczny w Kownie oraz Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach. Ukazuje się dwa razy w roku: 25 kwietnia i 25 października.

Kierunek naukowy: filologia (04H). Dyscypliny naukowe: gramatyka, semiotyka, semantika, syntaktyka (H 352), literatura ogólna i porównawcza, krytyka literacka, teoria literatury (H 390).

Podstawowe języki: polski, litewski, angielski i rosyjski.

ONGOING ACADEMIC PUBLICATION

Published twice a year (April 25, October 25) by Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities and The Jan Kochanowski University Faculty of Humanities in Kielce.

Scientific field: philology (04H). Research areas: grammar, semantics, semiotics, syntax (H 352), general and comparative literature, literary criticism, literary theory (H 390).

The journal accepts articles and correspondence written in English, Lithuanian, Polish and Russian.

DUOMENŲ BAZĖS / BAZY DANYCH / ABSTRACTING AND INDEXING

**Elektronische
Zeitschriftenbibliothek (2002)
Arianta (2002)**

Frei zugängliche E-Journals
Universitätsbibliothek Regensburg
Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne
Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
Russian Language, Literature and Cultural Studies
Central and Eastern European Online Library
DFG Nationallizenzen

**Balcan Rusistics (2004)
C.E.E.O.L. (2005)**

Humanities International Complete
Humanities Source
Current Abstracts
Humanities International Index
TOC Premier

MLA (2007)

Modern Language Association
International Bibliography

Index Copernicus (2008)

Index Copernicus International
Journal Master List

**Lituanistika (2011)
Linguistic Bibliography Online (2012)
Ulrichs (2013)**

The database of the humanities and social sciences in Lithuania
Brill Leiden, Netherlands
Ulrich's Periodicals

PATIKRA / WERYFIKACJA / VERIFICATION

CrossCheck, EPAS

Redakcijos adresas / Adres redakcji / Address of the editorial board

Žurnalas „Respectus Philologicus“
Vilniaus universitetas
Kauno humanitarinis fakultetas
Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva
Tel. +370 37 750 536
El. paštas / E-mail respectus@gmail.com

Respectus Philologicus
Vilnius University
Kaunas Faculty of Humanities
Muitines 8, Kaunas 44280, Lithuania

Interneto svetainė / Strona internetowa / Homepage <http://filologija.vukhf.lt>

Moksliniai ir kalbos redaktoriai / Redakcja naukowa i językowa / Proof-readers

Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (lietuvių kalba / język litewski / Lithuanian language)
Kazimierz Luciński, Beata Piasecka (lenkų kalba / język polski / Polish language)
Algis Braun (anglų kalba / język angielski / English language)
Eleonora Lassen, Viktorija Makarova (rusų kalba / język rosyjski / Russian language)

Pagrindinė redaktorė / Redaktor prowadzący / Publishing editor

Viktorija Makarova

Vertimas / Tłumaczenie / Translation

Živilė Nemickienė, Beata Piasecka

Print ISSN 1392-8295, Online ISSN 2335-2388

© Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 2013

© Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach, 2013

Aurelija Leonavičienė

Vytauto Didžiojo universitetas
Donelaičio g. 52, LT-44244 Kaunas, Lietuva
Tel. +370 37 327 837

El. p. a.leonaviciene@hmf.vdu.lt

Moksliniai interesai: teksto lingvistika, stilistika, pragmatika, vertimo teorija ir kritika, kontrastinė lingvistika

LIETUVIŲ LITERATŪROS KŪRINIŲ INTERTEKSTINIŲ REIŠMIŲ INTERPRETACIJA IR VERTIMAS Į PRANCŪZŲ KALBĄ

Straipsnyje analizuojamos lietuvių literatūros intertekstinės reikšmės, jų interpretacija ir vertimo į prancūzų kalbą polinkiai. Tiriamosios medžiagos, kurią sudaro lietuvių autorių 27 novelių, 10 eilėraščių ir 2000–2010 metais publikuotų jų vertimų į prancūzų kalbą, analizė leidžia pastebėti intertekstinių reikšmių vertimo per pastarąjį dešimtmetį tendencijas. Gauti kiekybinės analizės rezultatai rodo, kad daugiausiai intertekstinės reikšmės reiškiamos tikriniais vardais, reikšminėmis žodžių grupėmis ir frazėmis. Verčiant tiriamosios medžiagos intertekstines reikšmes į prancūzų kalbą, vyraujančiu vertimo polinkiu laikytinas vertimas be pakeitimų, kai intertekstinė reikšmė originalo ir vertimo skaitytojų kultūroje suprantama vienodai, be papildomo paaiškinimo. Kitos vertimo strategijos (eksplicitinis intertekstinės reikšmės perteikimas; pažodinis perkėlimas; išskyrimas „vidiniu akcentu“) taikytos rečiau. Nors pažodinio perkėlimo pavyzdžiai sudaro tik penktadalį visų nagrinėtų intertekstinių reikšmių, tačiau jų analizės rezultatai leidžia teigti, kad vertėjai ne visada tinkamai pasirenka vertimo strategiją, verčia žodinę intertekstinių vienetų formą, todėl vertimuose panaikinami svarbūs intertekstiniai ryšiai, neutralizuojamos intelektualinės ir emocinės konotacijos, o vertimo skaitytojams paliekami „kultūriniai kliuviniai“.

REIŠMINIAI ŽODŽIAI: intertekstinė reikšmė, lietuvių literatūros kūrinių intertekstinės reikšmės interpretacija, vertimas į prancūzų kalbą, vertimas be pakeitimų, perkėlimas, dekontekstualizavimas, eksplicitinis reikšmės perteikimas.

Įvadas

Šiuolaikiniai tekstai, ypač meniniai, yra semantiškai daugiasluoksniai, intertekstualūs. Jie eksplicitiškai ar implicitiškai sietini su kitais, į juos integruotais ankstesniais tekstais, visuomenėje vykstančiais procesais, diskursais, papildančiais tekstus potencialiomis, įvairiai aktualizuotomis intertekstinėmis reikšmėmis. Šios reikšmės atveria kūrinius keliams perskaitymams, sukelia tam tikrų asociacijų, todėl intertekstiniai tekstai reikalauja iš skaitytojo

ir vertėjo nemažos kognityvinės patirties, gebėjimo atpažinti kultūrinės (literatūros, kitų menų, religijos, politinio, istorinio, socialinio ar kito konteksto) reikšmes ir jas interpretuoti.

Meninių tekstų intertekstinės reikšmės yra šio **tyrimo objektas**. Jos analizuojamos originaliuose lietuvių autorių (Jurgos Ivanauskaitės, Giedros Radvilavičiūtės, Jurgio Savickio, Aido Marčėno, Ričardo Gavelio, Algirdo Landsbergio, Iechoko Mero, Romualdo Granausko ir kt.) kūri-

niuose ir jų vertimuose į prancūzų kalbą, publikuotuose 2000–2010 metų „Cahiers Lituaniens“ numeriuose ir 2003 metais Prancūzijoje išleistoje lietuvių novelių antologijoje *Des âmes dans le brouillard*. Šių leidinių analizė leidžia nustatyti pastarojo dešimtmečio intertekstinių vienetų vertimo į prancūzų kalbą dėsningumus. Nagrinėjamu lietuvių autorių tekstus daugiausia vertė gimtakalbiai prancūzų vertėjai: Isabelle Chandavoine-Urbaitis, Marielle Vitureau, Muriel Puig, Jean-Claude Lefebvre'as ir kt. **Analizės tikslas** – išnagrinėti lietuvių meninių tekstų intertekstinių reikšmių raišką, šių reikšmių interpretaciją ir vertimo į prancūzų kalbą polinkius. Siekiant numatyto tikslo, keliami šie uždaviniai: 1) teoriškai aptarti intertekstines reikšmes, jų vertimo galimybes, 2) išrinkti tiriamosios medžiagos intertekstines reikšmes ir iširti jų kiekybinį pasiskirstymą, raišką, 3) nustatyti tiriamosios medžiagos intertekstinių vienetų vertimo polinkius ir interpretacijos ypatumus. Tyrimas atliekamas taikant analitinį, aprašomąjį, kiekybinės analizės ir lyginamąjį metodus.

Nagrinėjant tiriamosios medžiagos intertekstinių reikšmių sampratą, raišką ir vertimo problemas, remiamasi: 1) intertekstualumo teorijos atstovų (Bakhtine 1978; Melnikova 2003; kt.), 2) intertekstinių vienetų vertimo tyrėjų (Roux-Faucard 2006; Leppihalme 1994, 1997; Lederer 1994, 1998; Trandem 2000; ir kt.), 3) hermeneutinės ir fenomenologinės filosofijos atstovų (Gadamer 1999; Ricoeur 2000, 2010), tyrinėjusių teksto ir intertekstinių reikšmių interpretavimo fenomeną, darbais.

Lietuvoje intertekstualumo tematika rašyta nemažai, tačiau intertekstinės reikšmės daugiau nagrinėtos iš literatūros pozicijų (Melnikova 2003; Litvinavičienė 2010; ir kt.) arba analizuotas jų vertimas iš

užsienio kalbų į lietuvių kalbą (Ragaišienė 2008; ir kt.). Iki šiol stinga tyrimų, kuriuose būtų analizuojamas lietuvių autorių kūrinų intertekstinių reikšmių perteikimas verčiant į kitas kalbas. Šiuo straipsniu autorė norėtų papildyti šiuos tyrimus ir panagrinėti pasakutiniojo dešimtmečio prancūzų vertėjų, vertusių lietuvių autorių tekstus, intertekstinių reikšmių vertimo polinkius.

Intertekstinių reikšmių samprata ir teorinės vertimo galimybės

Intertekstualumo teorijos kūrėjais neabejotinai laikytini Julija Kristeva ir Gérard'as Genette'as. Jie rėmėsi savo pirmtako Michailo Bachtino darbais, kuriuose šis teigė, kad kiekvienas tekstas užmezga dialogą, polemiką su ankstesniais ir būsimais tekstais (Bakhtine 1978: 105), tad nerasime tokio teksto, kuriame vienaip ar kitaip nebūtų persakyta kito kalba. „Bachtino atradimu laikoma tai, kad jis pripažįsta, jog bet koks tekstas sukuriamas kaip citatų mozaika, bet koks tekstas yra kokio nors kito teksto „sugėrimo“ ir transformavimo produktas.“ (Melnikova 2003: 32).

„Intertekstualumo teorijos požiūriu, nuoroda į kitą tekstą, kuris gali egzistuoti to paties autoriaus tekstuose, kitame [gretimame] mene, gretimame diskurse arba ankstesnėje (ir net vėlesnėje) literatūroje, visiškai arba iš dalies formuoja teksto prasmę.“ (Melnikova 2003: 19) Sugėręs ir transformavęs kito(-ų) tos pačios kultūrinės aplinkos teksto(-ų) reikšmes, originalo tekstas atveria intertekstinių, kultūrinių reikšmių interpretavimo įvairovę.

Meniniai tekstai dažniausiai yra suprantami įvairių kultūrų žmonėms, bet jei juose įvesti intertekstiniai vienetai, tokiems tekstams kultūriškai interpretuoti būtina papildoma informacija. Pasak Paulio Ricoeuro, literatūrą galima apibrėžti

semantiniu požiūriu, „remiantis pirminių ir antrinių reikšmių santykiu joje. Antrinės reikšmės – tarsi suvokiamus objektus gaubiantis horizontas – atveria kūrinį keliems perskaitymams. Netgi galėtume teigti, kad šiuos perskaitymus nulemia reikšminės nuorodos, glūdinčios potencialios reikšmės, supančios semantinį kūrinio branduolį, periferijoje. Bet ir šias nuorodas pirmiausia reikia įspėti, tik tada jos gali valdyti interpretavimo procesą“ (2000: 92). Kad vertimo skaitytojas nebūtų nušalintas nuo galimybės interpretuoti teksto kultūrinę reikšmę, vertėjas pirmiausia turi tinkamai „valdyti interpretavimo procesą“, suteikti vertimo tekste glaustą ir pakankamą kultūrinę informaciją, kad, pasak teoretikės M. Lederer, galėtų atverti kitos kultūros pažinimo duris (1994: 123).

Interpretavimo proceso valdymas prasižada nuo intertekstinių reikšmių atpažinimo. Šios reikšmės perteikiamos įvairiomis formomis. Pavyzdžiui, Paryžiaus ESIT vertimo mokyklos atstovė G. Roux-Faucard nurodo keturias intertekstualumo apraiškas: 1) *citavimą*, pažodinių, aiškiai žymėtą teksto dalies skolinimąsi, 2) *nuorodą*, nepažodinių skolinimąsi su nuoroda, 3) *aliuziją*, nepažodinių, nežymėtą skolinimąsi, 4) *pažodinių teksto dalies skolinimąsi*, nenurodant, iš kur jis paimtas (2006: 102–103). Visų šių intertekstinių vienetų atpažinimas ir vertimas priklauso nuo intertekstinio vieneto integravimo kontekste, nuo semantinio krūvio, atliekamos funkcijos ir kultūrinių asociacijų. Kaip teigia G. Roux-Faucard, intertekstiniais vienetais gana kondensuotai, minimaliomis žodžių sąnaudomis perteikiama talpi reikšmė, kurią suprasti galėtų „intertekstinę kompetenciją“ turintis skaitytojas, gebantis asociatyviai sieti intertekstinį vienetą su tekstu, iš kurio jis perkeltas (2006: 105–106). Intertekstinių

vienetų vertimo problemas ne viename darbe išsamiai nagrinėjo suomių vertimo tyrėja R. Leppihalme (1994: 1997 ir kt.). Ji kreipė dėmesį į vieną iš intertekstualumo apraiškų – aliuziją – ir analizavo ją ne kaip literatūrinį teksto reiškinių, bet kaip teksto vertimo problemą – „*kultūrinį kliuvinį*“ (*Culture Bumps*), kuriam suprasti ir įvertinti būtina tam tikra kultūrinė ir socialinė informacija. Aliuzijomis teoretikė laiko *tikrasias* ir *modifikuotas aliuzijas*, *citatas*, kitas *reikšmines frazes* ir net *tikrinius daiktavardžius*, kurie tekste sukelia tam tikras intertekstines asociacijas, siejančias kūrinį su kitais tekštais, situacijomis, jų konotacija. Pasak R. Leppihalme, aliuzija nėra paprasčiausias žodžių perkėlimas iš jau esančių tekstų. Šiame perkėlimo procese svarbiausią reikšmę turi ankstesnio teksto įvedimo į naują tekstą funkcija ir pripažinimas, kad toks įvedimas suteikia naujam tekstui tam tikrą atspalvį ir net jį transformuoja (1997: 8). Kadangi aliuzija yra papildomos reikšmės tekste sukūrimas, todėl vertėjas yra priverstas ieškoti šio vieneto vertimo strategijos. R. Leppihalme teigia, kad suvokti aliuzijų reikšmę gali tik gerai su originalo ir verstinio teksto kultūriniu kontekstu susipažinęs teksto recipientas, tad visiškai suprantama vertimo teorijų nuostata, kad vertėjas turi ne tik puikiai mokėti abi kalbas, bet ir gerai išmanyti kultūras, suprasti verčiamą tekstą ir jį perteikti skaitytojui (1997: 3–4).

Verčiant tekstą ir stengiantis perteikti intertekstines reikšmes bei nepalikti vertimo skaitytojui „kultūrinių kliuvinių“, „vertėjo užduotis krypsta ne nuo žodžio link sakinio, teksto ar kultūrinės tikrovės, bet atvirkščiai: prisipildydamas neaprėpiamą konkrečios kultūros idėjų, interpretacijų, vertėjas nuo teksto leidžiasi prie sakinio ir žodžio“ (Ricoeur 2010: 41). Verčiant intertekstiškai įprasmintą kultūrinę reikšmę, akcentuotinos

dvi kertinės sąvokos: intertekstinio vieneto *supratimas* ir *interpretacija*. Intertekstinė apraiška – paskirybė, gali būti tinkamai suprasta, o vėliau kultūriškai ir semantiškai perteikta tik susieta su teksto visuma: „visumą reikia suprasti remiantis paskirybe, o paskirybę – visuma. <...> dalys, kurias apibrėžia visuma, savo ruožtu apibrėžia šią visumą“ (Gadamer 1999: 27). Atsižvelgus į tai, kas pasakyta, galima teigti, kad teksto vertimas, ypač meninio, yra tarsi dvipusė kalbų ir kultūrų komunikacija.

Lietuvių literatūros intertekstinių reikšmių interpretacija ir vertimas

Išnagrinėjus lietuvių autorių 27 noveles, 10 eilėraščių ir jų vertimus į prancūzų kalbą, publikuotus 2000–2010 metais (visa tiriamoji medžiaga originalo ir vertimo kalbomis sudarė apie 600 puslapių), rasti 67 intertekstiniai vienetai. Tiriamojoje medžiagoje intertekstinės reikšmės implikuotos: 1) *tikriniais vardais (asmenvardžiais, vietovardžiais, leidinių pavadinimais* – 32 pavyzdžiai, t. y. 48 %) ir 2) *reikšminiais žodžių junginiais ir frazėmis (citatomis, modifikuotomis ir nemodifikuotomis aliuzijomis)*, siejančiomis kūrinį su kitais tekstais, lietuvių istoriniu, politiniu kontekstu, socialinėmis reikšmėmis, kultūrinėmis konotacijomis. Šiai grupei priskirtini 35 pavyzdžiai, t. y. 52 % visų aptiktų atvejų.

Sudėjus visus tiriamosios medžiagos 67 intertekstinių reikšmių pavyzdžius (tikriniais vardais, reikšminiais žodžių junginiais ir frazėmis implikuotas reikšmes), pastebėtas vyraujantis intertekstinių vienetų vertimo polinkis – *vertimas be pakeitimų*, kai intertekstinė reikšmė originalo ir vertimo skaitytojų kultūroje suprantama vienodai, be papildomo paaiškinimo (40 pavyzdžių, t. y. apie 60 % visų atvejų). Kiti interteksti-

nių reikšmių vertimo polinkiai sudaro kiekybiškai mažesnes grupes: a) *eksplicitinis perteikimas* nusakant implikuojamas intertekstines reikšmes išreikštas 12 pavyzdžių, t. y. 18 % visų nagrinėtų atvejų, b) *beveik pažodinis perkėlimas* dekontekstualizuojant intertekstinius vienetus, neutralizuojant implikuojamas reikšmes – 12 pavyzdžių, t. y. 18 %, c) *išskyrimas tekste „vidiniu akcentu“* išlaikant implikuojamas reikšmes pasirinktas verčiant tris pavyzdžius, kurie sudaro 4 % visų pavyzdžių.

Dažniausiu intertekstinių reikšmių vertimo polinkiu laikytinas *vertimas be pakeitimų*. Jis leido vertėjams išsaugoti intertekstinių vienetų semantinį turinį ir buvo taikytas tais atvejais, kai lietuvių ir prancūzų kultūroje intertekstinės reikšmės implikavo visuotinai žinomus Europos ir pasaulio kultūros reiškinius:

(1) „Visai ne mano **pelenė**, toji skaisčioji princesė.

Aš ėmiau sirgti batų liga, kai pagalvodavau, kur tie mistiški batai. Kaip detektyvas koks. **Pelenę** reikia surasti.“ (Sav1 60)

«Ce n'est vraiment pas ma **Cendrillon**, cette princesse lumineuse.

Je commençais à souffrir de la maladie des chaussures, et je réfléchissais à l'endroit où ces mystérieuses chaussures pouvaient bien se cacher. Je suis une sorte de détective, et il me faut trouver cette **Cendrillon**.» (Sav2 254)

(2) „Šių namų šeimininkė – įsikūnijęs kuni-gaikštis **Drakula**. Dabar jis žiūri televizorių, tačiau naktį, brangieji, naktį...“ (Iv 168)

«La maîtresse de la maison est la réincarnation de **Dracula**. Maintenant elle regarde la télévision, mais cette nuit, mes chers amis, cette nuit...» (Iva 165)

Vertimo be pakeitimų pavyzdžių daugumą sudarė intertekstinę reikšmę turintys tikriniai vardai, kurie prancūzų vertime buvo fonetiškai adaptuoti, bet dėl kultūrinio universalumo palikti be papildomo intertekstinės reikšmės paaiškinimo:

(3) „ – Keisti papročiai, lyg **Rubliovo** laikais, – tarė Saulius, – kuo gi jiems užkliuvo tos pakalnutės?“ (Iv 166)

« – Drôles de traditions, comme à l'époque de **Rubliov**, prononça Saulius, pourquoi ces muguets les ont dérangés? » (Iva 163)

Taikant šią strategiją, analogiškai buvo versti ir kiti intertekstinę reikšmę implikuavę tikriniai vardai: *Kantas* – *Kant*, *Džekas Keruakas* – *Jack Kerouac*, *Froidas* – *Freud*, *Dostojevskis* – *Dostoievski*, *Bachas* – *Bach*, *Renuaras* – *Renoir* (Iva 153–161) ir kt. Reikšminių asociacijų paaiškinimo nereikėjo ir Biblijos, maldų citatų, aliuzijų vertimui. Verčiant Šventojo Rašto, maldų citatas ir aliuzijas, vertimo praktikoje laikomasi nuostatos vartoti vertimo kultūroje visiems žinomus šių tekstų vertimų atitikmenis:

(4) „Mamutė tebesimeldė.

Viešpaties Angelas apreiškė Marijai: Tu pradėsi iš Šventosios Dvasios. Sveika, Marija, malonės pilnoji! Viešpats su tavimi...

Čia Morta nutilo, galvą nuleido.“ (Me 71)

«Sa petite mère continuait de prier.

– **L'Ange de Seigneur est apparu à Marie: tu enfanteras pas le Saint-Esprit. Salut Marie pleine de grâce. Le Seigneur est avec toi...**

Ici, Morta se tut, baissa la tête.» (Mer 92–93)

(5) „Išsižadėjo savęs, **vos triskart pragydo gaidys, pats vienas buvo ir Jėzus, ir apaštalas Petras**. Jam reikėjo surasti save, grįžti į save bent prieš mirtį.“ (Gav 41)

«Il avait renoncé à lui-même, **au troisième chant du coq il était à lui seul Jėsus et l'apôtre Pierre**. Il fallait qu'il se trouve, qu'il retourne à lui-même, au moins avant de mourir.» (Gav1 272)

(6) „Nubusk ir melskis: „**Tėve nebe mūsų, neduok daugiau jiems duonos kasdieninės, – pyrago duok**“ . Kasdien mažiau tėvynės.“ (CL10 54)

«Réveille-toi et prie : «**Toi qui n'es plus notre père, ne leur donne plus leur pain quotidien,**

donne-leur du gâteau.» Chaque jour un peu moins de patrie.» (CL10 55)

Cituotuose paskutiniuose dviejuose lietuvių autorių pavyzdžiuose intertekstinę reikšmę kuria modifikuotos aliuzijos: penktame pavyzdyje implikuojama aliuzija į Šventojo Rašto Naująjį Testamentą, šeštajame – į maldą „Tėve mūsų“. Šių ir kitų tiriamojoje medžiagoje rastų panašių aliuzijų *vertimą be pakeitimų* lėmė krikščioniškoji originalo ir vertimo kultūros patirtis, bendras lietuvių ir prancūzų religinis žinojimas, vienodai suprantama aliuzijos reikšmė ir funkcija, todėl verčiant modifikuotus intertekstinius vienetus tikslingai parinkti *modifikuoti atitikmenys*.

Turint omenyje, kad lietuvių ir prancūzų skaitytojų istorinė, kultūrinė patirtis yra skirtinga, nevienodas bendras sisteminis kultūrinis žinojimas, galintis lemti kitokią to paties teksto interpretaciją, lietuvių literatūros vertėjams dažnai teko rinktis intertekstinės reikšmės **eksplicitinį perteikimą** – implikuojamų kultūrinių reikšmių aiškinimą. Šie pavyzdžiai sudaro 18 % visų nagrinėjamų pavyzdžių. Tai, kas lietuvių autorių tekstuose įvardijama, ir šie įvardijimai skaitytojui sukelia tam tikras kultūrinės asociacijas, padedančias interpretuoti, suprasti meninio teksto prasmį visumą, prancūzų vertimuose perteikiama pasirinkus: 1) *vidinės adaptacijos tekste strategiją*, kai kultūrinė reikšmė trumpai *paaiškinama tekste*, 2) *išorinės adaptacijos tekste strategiją*, t. y. papildomos *informacijos pateikimą išnašose*.

(7) „Rytai anksti keldavausi, atsilauždavau nuo duonos kepalą žiauberę (kokia ji buvo skani!), jeigu lydavo lietus, apsigaubdavau storu bulviniu maišu. Lygiai taip, kaip **Baltušio** piemenėliai.“ (Ži 585)

«Le matin, je me levais de bonne heure, je prenais un pain entier et j'en rompais le croûton (comme il était délicieux!); si la

pluie tombait, je me couvrais d'un épais sac de pommes de terre. Exactement comme les petites bergères de **Baltušis**.» (CL9 50)¹

EksPLICITINIS perteikimo būdas taikant išorinės adaptacijos strategiją dažniau būdavo pasirenkamas verčiant nacionalinės lietuvių kultūros intertekstines reikšmes, kurios galėjo būti nesuprantamos prancūzų skaitytojams, ypač šias reikšmes implikuojantys tikriniai vardai: *Petras Vaičiūnas* (CL4 46), *Sigutė* (CL7 51), *Gumbinė* (CL8 56) ir kt. Tačiau intertekstinę reikšmę turinčius *pavadinimus* labiau buvo linkstama perteikti taikant *vidinės adaptacijos strategiją*:

(8) „Pats užsakydavo laikraščius kaimynams, o dažniausiai – savo mėgstamiausią žurnalą „**Lurdas**“ ir savaitraštį „**Mūsų laikraštis**“.“ (Ži 584)

«Il commandait lui-même les journaux pour les villageois, et très souvent sa revue préférée **Lurdas** (*Lourdes*) et l'hebdomadaire **Mūsų laikraštis** (*Notre journal*).» (CL9 49)

Prancūzų vertėjai kreipė dėmesį į tai, kad per dažnas eksPLICITINIS intertekstinių reikšmių perteikimas gali perkrauti tekstą nereikalingais komentarais, blaškyti skaitytoją ir neleisti jam suvokti teksto kaip vientisos semantinės struktūros. Todėl kai kurias aliuzijomis, citatomis implikuojamas intertekstines reikšmes, „Cahiers Lituanien“ ir „Les âmes dans le brouillard“ tekstų vertėjai perteikė „**vidiniu akcentu**“ (4 % visų pavyzdžių) – *grafiškai išskyrė reikšminį junginį*:

(9) „Pas mus sakydavo: **kiaulių neganęs – ponu nebūsi**. Tačiau aš, deja, nors ir ganiau kiaules, – ponia niekada nebuvau.“ (Ži 584)

«Chez nous, on disait: «*si tu n'as pas gardé les cochons, tu ne seras pas un seigneur*». Moi, malheureusement, j'ai eu beau garder les cochons, je n'ai jamais été une grande dame.» (CL9 50)

(10) „Kaip teisingi dainos žodžiai: „**Kas gal' apsakyti, kaip gera ganyti!**“ (Ži 585)
«Comme ils sont justes les mots de la chanson: «*Qui peut dire comme il est bon de garder les bêtes!*» (CL9 50)

(11) „Jis žinojo tuos žodžius, žinojo!
Bereik, motinėle, mane auginai, Bereik mažutėlio nenuskandinai...“ (Gra 271)

«Il connaissait ces paroles, il les connaissait!

*En vain, ma mamie, tu m'a élevé
En vain, tout p'tit, tu ne m'as pas noyé...*» (Gran 55)

Cituotų pavyzdžių intertekstinės reikšmės (*lietuvių liaudies patarlės, liaudies dainų ištraukos* ir kt.) prancūzų vertime išskirtos kursyvu ir kabutėmis (9, 10 pvz.) arba tik kursyvu (11 pvz.). Taip atkreipiamas vertimo skaitytojų dėmesys į *sociokultūriškai konotuotas reikšmes*. Šių intertekstinių vienetų funkcija ir reikšmė vertime aiški iš konteksto, todėl vertėjas jų nekomentuoja. Žinoma, skaitant prancūzų vertimą ir juose integruotus intertekstinius vienetus, iš dalies išnyksta lietuvių valstiečių gyvenimo *kultūrinė pajauta*, tam tikros *emocinės konotacijos*. Kad ir koks būtų tobulas vertimas, juo sunku pasiekti absoliučią meninę komunikaciją, bet veiksminga estetinė komunikacija taikant „vidinį akcentą“ yra įgyvendinta.

Analizuojant tiriamąją medžiagą rasta 12 pavyzdžių (18 %), kuriuose intertekstinė reikšmė buvo tiesiogiai perkelta į vertimo tekstą. **Perkėlimu** vadinamas intertekstinės reikšmės vertimas beveik pažodžiui, neatsižvelgus į sociokultūrinės, konotacines, pragmatines ir kitas implikuojamas reikšmes. Hermeneutikos taisyklė primena,

¹ **Baltušis** – Cf. le roman *La saga de Youza* de Juozas Baltušis (transcrit en France: Youzas Baltouchis), traduit du russe et du lituanien par Denise Yoccoz-Neugnot et Genovaitė Kačiušienė. Paris: Alinéa, 1990. – 380 p. Réédition. – Paris: Pocket, 2001. – 384 p.

kad prasmės „anticipacija, kuria suvokiama visuma, tampa eksplicitišku supratimu, kai dalys, kurias apibrėžia visuma, savo ruožtu apibrėžia šią visumą“ (Gadamer 1999: 27). Ieškant teksto visumos prasmės, vertėjui yra svarbus ne tik tekste įvesto intertekstinio vieneto, tarkime, citatos, žodinis apvokalas, bet jo gilioji kultūrinė, kontekstinė reikšmė, kuri gali padėti geriau atskleisti ar suprasti visumos prasmę. Juk literatūros tekstai, kaip teigia H.-G. Gadameris, „kelia uždavinį pažadinti raidėje sustingusią prasmę remiantis pačia raide“ (1999: 105). Toks uždavinys galėjo būti keliamas verčiant A. Marčėno eilėraščių „Lietaus uždanga“. Norėtusi klausiti, kodėl vertėjai J.-C. Lefebvre'as ir L. Edel-Matuolis paliko kabutėse „sustingusį“ intertekstinį vieneta:

(12) „<...> Baisu ir juoda, ir jokios vilties, peties ar balso, artimo paguodos, – lietus ir langas... Bet už lango – sodas. Lašai stuksena... Ir ūmai – išties, lyg iš dangaus kas drąsintų balsu – girdžiu: „**Lietus plonom stiklinėm kojom po visą sodą bėginėja...**“ Loja naktį šunelis. Ir nebebaisu.“ (CL10 52)
« <...> Noir effrayant, nulle espérance, pas d'épaule ni de voix consolantes, fenêtre et pluie... Mais derrière la fenêtre un jardin.
Les gouttes frappent doucement... Et soudain,
comme un encouragement du ciel, j'entends ces mots: «**la pluie sur ses minces jambes de verre traverse en courant le jardin...**» Un chien aboie dans la nuit. L'effroi a disparu. » (CL10 53)

A. Marčėno „Lietaus uždangos“ lyrinį herojų slegia bloga nuotaika ir mirties nuojauta: „Sustingęs laikas. Neišaušęs rytas. / Vienatvės šaltis. Šalčio vienuma. / Girti barai ir netikri draugai. / Mirties artumas, skolos begalinės.“ Už lango lyjant lietui, viešpataujant nevilčiai ir pesimizmui, ly-

riniam subjektui staiga grįžta atmintin drąsinantys poeto Henriko Radausko žodžiai, įnešantys kitokią lietaus interpretaciją: „Lietus plonom stiklinėm kojom po visą sodą bėginėja“. Šis intertekstinis mažorinės nuotaikos įsiveržimas minoriniame eilėraštyje negali būti nepastebėtas lietuvių literatūrą išmanančio skaitytojo ir vertėjo. Tekste atsiradusi H. Radausko citata pripildo A. Marčėno eilėraščių papildomų reikšmės asociacijų, naujų kontekstų. „Mat kontekstai būna ne tik akivaizdūs, bet ir slapti, be to, yra ir tai, ką vadiname konotacijomis, kurios būna ne tik intelektinės, bet ir emocinės <...>“ (Ricoeur 2010: 35). Emocinę konotaciją turinti H. Radausko citata implikuoja pavasario nuotaiką, besiveržiantį optimizmą:

(13) „Lietus plonom stiklinėm kojom
Po visą sodą bėginėja.
Lazdyno žalsvos šakos moja,
Džiaugsmingai krūpčioja alėja. <...>“
(Ra 115)

Intertekstiškai įvestas eilėrašties lemia A. Marčėno eilėraščio nuotaikos šviesėjimą ir tarsi liudija meno galią, jo pajėgumą keisti tikrovę, priversti kitaip ją interpretuoti. Skaitant nagrinėjamo eilėraščio vertimą į prancūzų kalbą, matyti, kad vertėjai neatpažino cituojamo H. Radausko eilėraščio, paliko „raidėje sustingusią prasmę“ ir iš dalies nušalino prancūzų skaitytoją nuo tolesnių teksto reikšmių interpretavimo. Intertekstinės reikšmės neatpažinimas, citatos paviršinio žodinio pavidalo vertimas, nesusiejus su kūriniumi, iš kurio ji perkelta, vertime panaikina kultūrinės reikšmės ir veda į intertekstinės reikšmės *dekontekstualizavimą*, kuris, pasak G. Roux-Faucard, lemia verčiamo intertekstinio vieneto prasminių ryšių su aplinkiniu tekstu, kontekstu susilpninimą, nepakankamą jų perteikimą. Dažniausiai dekontekstualizuojama tada,

kai cituojamas ar kitaip reiškiamas intertekstinis vienetas vertimo kultūroje neatpažįstamas ar nieko nereiškia (2006: 106). Intertekstinių reikšmių, ypač perteiktų citatomis, aliuzijomis, dekontekstualizavimo pavyzdžiai nėra reti «Cahiers Lituaniens» ir «Les âmes dans le brouillard» vertimuose. Jie rodo prancūzų vertėjų polinkį rinktis *minimaliųjų pakeitimų strategiją*: versti aliuziją pažodžiui, nepaisant jos konotacinių ir pragmatinių reikšmių. Todėl, kaip teigia R. Leppihalme, atsiranda „kultūriniai kliuviniai“ (angl. *culture bumps* – 1997: 4), apribojamas verstinio teksto skaitytojo dalyvavimas teksto interpretacijos procese (1994: 177). Šią mintį paremia kiti tiriamosios medžiagos pavyzdžiai. Vienas iš jų – lietuvių skaitytojams gerai žinomos Maironio „Trakų pilies“ citatos neatpažinimas A. Landsbergio novelėje „Dainos gimimas“ ir visiškas intertekstinės reikšmės pakeitimas vertime:

(14) „<...> ar kas tą mamytės ratelį dar pasuka? Dulkėm apneštas, dulkėm, **pelėšiais ir kerpėm apaugus aukštai... pilis** ant kalnų, kaip Lietuvoj...“ (Lan 189)

« <...> quelqu'un fait-il encore tourner le rouet de maman? Couvert de poussière, **de poussière, de moisissures, et on coupe ce qui pousse trop haut!!! Le château** dans les montagnes, comme en Lituanie!!!» (Lan 130)

Neatpažinusi intertekstinės reikšmės, vertėja M. Puig neutralizavo teksto prasminius ryšius su cituojamu eilėraščiu ir iš esmės pakeitė citatos mintį: «et on coupe ce qui pousse trop haut!!!» (nupjaunama visa, kas išauga per aukštai!). Vertimo teorijos požiūriu, šį vertimo sprendimą būtų galima laikyti *naujos reikšmės sukūrimu*, t. y. kito vieneto pasirinkimu, kuriam būdinga į originalo teksto aliuziją panaši konotacija ir poveikis (Leppihalme 1997: 84), tačiau

šio pasirinkimo tikslingumu galima abejoti. Pasak suomių vertimo tyrėjos R. Leppihalme, aliuzijų vertimo strategijos taikymą konkrečiu atveju lemia aliuzijos funkcija ir kontekstas, santykis tarp kūrinio parateksto, periteksto ir epiteksto, aliuzijos reikšmė teksto mikrolygmenyje (leksiniame, semantiniame, stilistiniame) ir makrolygmenyje (struktūriniame, teminiame) (1997: 31–32). Nagrinėjant tiriamąją medžiagą pastebėta ir daugiau neatpažintų A. Landsbergio kūrinio intertekstinių vienetų – implikuotų politinių, istorinių, socialinių aliuzijų:

(15) „<...> žiūri kaip nekalti, tyli, o velniai žino, ką jie galvoja? vakar tas tenoras raičiais plaukais, ir per ilgais, sukisę nosis su čeke šnabždasi, net krūptelėjo mane pamatęs, aš į knygutę įsirašiau, gal apie **Kauno chuliganus** pasakojo, ar tuos **Prahos ir Kauno susideginusius pamišėlius lygino**, supranti?“ (Lan 182)

« <...> ils regardent comme des innocents, ils se taisent, mais le diable sait ce qu'ils pensent? Hier, ce ténor aux cheveux ondulés et trop longs qui chuchotait, nez à nez avec une tchèque, il a même sursauté quand il m'a vu, je l'ai noté dans mon calepin, peut-être qu'il parlait **des voyous de Kaunas**, ou bien qu'il comparait **ces timbrés de Prague et de Kaunas qui se sont immolés**, tu comprends? » (Lan 120)

(16) „<...> **vaikėzai pakrinka Laisvės alėją**, aš pastveriu vieną su plakatu „laisvės“! jo marškiniai plyšta, dievulėliau, karvelio šūdas!“ (Lan 190)

« **Les jeunes se dispersent dans l'allée de la Liberté**, j'en attrape un qui porte une pancarte «liberté»! Sa chemise est déchirée, mon Dieu, de la bouse de vache!» (Lan 130–131)

Perskaitę cituotus vertimo pavyzdžius, prancūzų skaitytojai nesupras, kad tekste yra implikuojami pasipriešinimo sovietų valdžiai įvykiai Kaune ir kad minimi Kauno chuliganai, Laisvės alėjos vaikėzai yra ne

kas kita, o 1972 metais dėl Lietuvos laisvės prieš sovietų režimą protestavę Kauno jaunuoliai. Originalo teksto aliuzija implikuoja ne tik svarbius istorinius, politinius kontekstus, bet ir sukuria tam tikrą emocinę konotaciją, leidžiančią ironiškai vertinti pagrindinį teksto veikėją. Deja, vertime ši aliuzija lieka neperteikta, dekontekstualizuota, kaip ir kita to paties teksto reikšminė frazė apie „Prahos ir Kauno susideginusius pamišėlius“. Išvertus tik žodinių aliuzijos apvalkalą, prancūzų vertimo skaitytojams lieka nežinomi faktai apie 1972 metais Laisvės alėjoje susideginusį Romą Kalantą ir ankstesnius 1969 metų įvykius Prahoje. Užuoat eksplicitiškai pakomentavusi teksto visumos požiūriu svarbius intertekstinius vienetus ir nepalikusi „kultūrinių kliuvinių“, vertėja nusprendė išnašoje paaiškinti, kad Kaunas yra senoji Lietuvos sostinė, antrasis šalies miestas («Ancienne capitale de la Lituanie, deuxième ville du pays (N.D.T.)» (Land 120)). Meninio teksto prasmės požiūriu, ši informacija anaipol nekompensuoja dekontekstualizuotų aliuzijų, neutralizuotų intertekstinių reikšmių.

Apibendrinant intertekstinių vienetų vertimo tyrimą, galima teigti, kad dauguma tiriamosios medžiagos intertekstinių reikšmių (82 %) yra suprastos ir perteiktos taikant *vertimą be pakeitimų*, „vidinį akcentą“ ar pasirinkus *eksplicitinę raišką*. Tik 18 % *perkėlimo* atvejų išreiškė vien išorinį žodžių apvalkalą, neutralizavo intelektines ir emocines konotacijas. Tyrimas parodė, kad meninių tekstų intertekstualumas yra sudėtingas reiškiny, reikalaujantis vertėjo profesionalumo, erudicijos, kultūrų pažinimo, gebėjimo atpažinti įvairias intertekstines apraiškas (tiesiogiai išreikštą ir implikuotą intertekstualumą), tinkamai vertinti intertekstinių vienetų reikšmės niuansus, funkciją tekste ir sugebėti taip juos

perteikti, kad vertimo skaitytojas praturtintų savo kultūrinį pažinimą. Juk vertimai, kaip teigia G. Roux-Faucard, praturtina priimančios kultūros intertekstinius ryšius, padeda tiesti tiltus tarp skirtingų pasaulio kultūrų ir kurti vientisą, vis didėjančią žmonijos biblioteką (2006: 116).

Išvados

Ištyrus lietuvių autorių meninių tekstų intertekstinių reikšmių raišką, interpretacijos ir vertimo į prancūzų kalbą ypatumus, darytinos tokios išvados:

1. Tiriamosios medžiagos lietuviškoje imtyje rastos 67 intertekstinės reikšmės, iš kurių 48 % implikuotos tikriniais vardais (asmenvardžiais, vietovardžiais, leidinių pavadinimais), 52 % – reikšminiais žodžių junginiais ir frazėmis. Tai leidžia tvirtinti, kad versdami meninius tekstus, vertėjai dažnai susiduria su intertekstinėmis reikšmėmis, kurioms suprasti ir interpretuoti reikalinga kultūrinė ir intertekstinė vertėjo kompetencija.
2. Tiriamosios medžiagos pavyzdžių analizė vyraujančiu intertekstinių reikšmių vertimo polinkiu leidžia laikyti vertimą be pakeitimų (60 % visų nagrinėtų pavyzdžių), kurį lemia bendras sociokultūrinis intertekstinių vienetų žinojimas originalo ir vertimo kultūroje. Šią vertimo strategiją prancūzų vertėjai daugiausia taikė versdami Europoje ir pasaulyje visuotinai žinomus tikrinius vardus, implikuojančius intertekstines asociacijas, taip pat literatūros kūrinių, Šventojo Rašto, maldų citatas ir aliuzijas.
3. Eksplicitinį intertekstinės reikšmės perteikimą (18 % visų surinktų pavyzdžių) taikant vidinės ir išorinės adaptacijos tekste strategiją lėmė skirtingas lietuvių ir prancūzų siste-

minis istorinis, politinis žinojimas, nevienoda kultūrinė patirtis. Iš visų tiriamosios medžiagos pavyzdžių dažniau buvo aiškintos nacionalinės lietuvių literatūros, tautosakos, kitų kultūrinio gyvenimo kontekstų intertekstinės reikšmės.

4. Intertekstinių reikšmių perkėlimo atvejai sudarė 18 % visų pavyzdžių. Šis vertimo polinkis lėmė intertekstinių vienetų dekontekstualizavimą, intelektinių, emocinių konotacijų neutralizavimą ir pakeitimą. Pasirinkę minimaliųjų pakeitimų strategiją ir perteikę tik išorinį intertekstinės reikšmės žodinį apvalkalą, vertėjai nušalino prancūzų skaitytojus nuo intertekstinės reikšmės interpretavimo, paliko „kultūrinių kliuvinių“ ir atėmė galimybę geriau pažinti kitą kultūrą.

5. Tiriamosios medžiagos intertekstinių reikšmių išskyrimas „vidiniu akcentu“ sudarė vos 4 %. Pasirinkę „vidinį akcentą“, vertėjai atkreipė vertimo skaitytojų dėmesį į intertekstinį vienetą, bet jiems nepavyko išlaikyti tapačios kultūrinės teksto pajautos, emocinės konotacijos.
6. Pastarojo dešimtmečio tiriamųjų lietuvių meninių tekstų intertekstinių reikšmių interpretavimo ir vertimo į prancūzų kalbą analizės rezultatai leidžia tvirtinti, kad 82 % nagrinėtų reikšmių yra perteiktos, tačiau, vertėdami penktadalį visų intertekstinių vienetų, nebuvo įsigilinta į socio-kultūrinės, istorinės, politinės ir kitas meniniuose tekstuose implikuotas, kūrinio prasmės požiūriu svarbias intertekstines reikšmes.

Šaltiniai

BilA – BILIŪNAS, A., 1970. Pasaka apie knygą. In: *Puntuko akmuo*. Vilnius: Vaga, 7–18.

CL4 – VAIČIŪNAITĖ, J., 2003. L'annuaire téléphonique (traduit par L. Edel-Matuolis). *Cahiers Litvaniens*, 4, 45–47.

CL7 – BILIŪNAS, A., 2006. Le livre du Destin (traduit par J.-C. Lefebvre). *Cahiers Litvaniens*, 7, 51–56.

CL8 – BRAZIŪNAS, V., 2007. «Attraction», selection de poèmes de Vladas Braziūnas. *Cahiers Litvaniens*, 8, 55–57.

CL9 – ŽINDŽIUVIENĖ-DEKSNYTĖ, E., 2008. La tour blanche (traduit par J.-C. Lefebvre). *Cahiers litvaniens*, 9, 49–54.

CL10 – MARČĖNAS, A., 2009. Lietaus uždanga / Rideau de pluie (traduit par J.-C. Lefebvre et L. Edel-Matuolis). *Cahiers Litvaniens*, 10, 52–53.

Gav – GAVELIS, R., 1989. Berankis. In: *Novelės metai 1988*. Vilnius: Vaga, 39–57.

Gav1 – GAVELIS, R., 2003. Le manchot (traduit par M. Puig). In: *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen, 265–293.

Gra – GRANAUSKAS, R., 2000. Su peteliške ant lūpų. In: *Su peteliške ant lūpų*. Vilnius: Presvika, 255–276.

Gran – GRANAUSKAS, R., 2003. Un papillon sur la bouche (traduit par M. Barakauskaitė). In: *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen, 33–61.

Iv – IVANAUSKAITĖ, J., 2003. Pakalnučių metai. In: *Pakalnučių metai*. Vilnius: Tyto alba.

Iva – IVANAUSKAITĖ, J., 2003. L'année des muguets (traduit par M. Vitureau). In: *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen, 153–167.

Lan – LANDSBERGIS, A., 1992. Dainos gimimas. In: *Kelionės muzika*. Vilnius: Vaga, 180–190.

Land – LANDSBERGIS, A., 2003. Genèse d'une chanson (traduit par M. Puig). In: *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen, 115–131.

Me – MERAS, I., 1995. Kartus rūgštynių skonis. In: *Apverstas pasaulis*. Chicago: Algimanto Mackaus Knygų Leidimo Fondas, 66–81.

Mer – MERAS, I. 2003. Le goût amer de l'oseille (traduit par M. Vitureau). In: *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen, 85–103.

Ra – RADAUSKAS, H., 2007. *Visi eilėraščiai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

Sav1 – SAVICKIS, J., 2006. Raudoni batukai. In: *Novelės*. Vilnius: Žaltvykslė, 52–62.

Sav2 – SAVICKIS, J. 2003. Les souliers rouges (traduit par M. Vitureau). In: *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen, 239–256.

Va – VAIČIŪNAITĖ, J., 1996. Telefonų knyga. In: *Vaikystės veidrody*. Vilnius: Baltos lankos.

Ži – ŽINDŽIUVIENĖ-DEKSNYTĖ, E., 2000. Baltasis bokštas. In: *Žiobiškis*. Vilnius: Versmė, 583–588.

Literatūra

BAKHTINE, M., 1978. *Esthétique et théorie du roman*. Paris: Gallimard.

GADAMER, H. G., 1999. *Istorija. Menas. Kalba*. Vilnius: Baltos lankos.

LEDERER, M., 1994. *La traduction aujourd'hui. Le modèle interprétatif*. Paris: Hachette F.L.E.

LEDERER, M., 1998. Traduire le culturel: la problématique de l'explicitation. *Palimpsestes. Traduire la culture*, 11, 161–172.

LEPPIHALME, R., 1994. *Culture Bumps: On the Translation of Allusions*. English Department Studies 2. Helsinki: University of Helsinki. Doctoral dissertation.

LEPPIHALME, R., 1997. *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions. Topics in Translation 10*. Clevedon: Multilingual Matters.

LITVINAVIČIENĖ, I. 2010. Intertekstualu-

mas Michelio Houellebecqo kūryboje. *Literatūra*, 52(4), 68–81.

MELNIKOVA, I., 2003. *Intertekstualumas: teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

RAGAIŠIENĖ, I., 2008. Intertekstualumo ir kultūrinės informacijos perteikimo problemos Helenos Fielding *Bridžitos Džouns dienoraščio* vertime į lietuvių kalbą. *Kalbų studijos / Studies about languages*, 13, 44–50.

RICOEUR, P., 2000. *Interpretacijos teorija. Diskursas ir reikšmės perteklius*. Vilnius: Baltos lankos.

RICOEUR, P., 2010. *Apie vertimą*. Vilnius: Aidai.

ROUX-FAUCARD, G., 2006. Intertextualité et traduction. *Meta*, 51, 1, 98–118.

TRANDEM, B., 2000. *Le transfert culturel*. Prieiga internete: <http://www.duo.uio.no/roman/Art/RF2000.2/Trandem.pdf> [Žiūr. 2011 06 20]

Aurelija Leonavičienė

Vytautas Magnus University, Lithuania

Scientific interests: text linguistics, stylistics, pragmatics, translation theory and criticism, contrastive linguistics

INTERPRETATION AND TRANSLATION OF INTERTEXTUAL MEANINGS OF LITHUANIAN LITERATURE INTO FRENCH

Summary

This article analyses the intertextual meanings of Lithuanian literature, how they are interpreted, and some tendencies of their translation into French. The material for the analysis comprises 27 Lithu-

Aurelija Leonavičienė

Uniwersytet Witolda Wielkiego, Litwa

Zainteresowania naukowe: lingwistyka tekstu, stylistyka, pragmatyka, teoria i krytyka przekładu, lingwistyka konfrontatywna

INTERPRETACJA ZNACZEŃ INTERTEKSTUALNYCH W UTWORACH LITERATURY LITEWSKIEJ ORAZ ICH TŁUMACZENIE NA JĘZYK FRANCUSKI

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest analiza i interpretacja znaczeń intertekstualnych zawartych w utworach literatury litewskiej oraz omówienie dominujących

anian literature novels and ten poems, together with their translations into French (published from 2000–2010). The analysis shows the tendencies of translation of intertextual meanings during the last decade. The results of the quantitative research indicate that intertextual meanings are mainly translated by proper names, meaningful word groups, and phrases. A dominant tendency when translating intertextual meanings into French is translation without changes, when the intertextual meaning is understood equivalently in both the source and target cultures, without the need for additional explanation. Other translation strategies (explicit rendering of intertextual meaning; word-for-word translation or “internal emphasis”) were applied more rarely. Even though the examples of word-for-word translation comprise only one-fifth of all analysed intertextual meanings, the results of their analysis suggest that translators sometimes fail to choose appropriate translation strategies and translate the word forms of the intertextual units; in such cases, the translations lose important intertextual connections, intellectual and emotional connotations are neutralized, and the readers of the translation face “culture bumps.”

KEY WORDS: intertextual meaning, interpretation of intertextual meaning of Lithuanian literature, translation to French, translation without changes, transference, decontextualization, explicit rendering of meaning.

tendencji w tłumaczeniu tych znaczeń na język francuski. Materiał badawczy stanowi 27 nowel i 10 wierszy litewskich pisarzy oraz przekłady tych utworów na język francuski, publikowane w latach 2000–2010. Analiza materiału pozwala na wyłonienie pewnych tendencji w tłumaczeniu znaczeń intertekstualnych, dających się zaobserwować w ciągu ostatnich dziesięciu lat. Uzyskane wyniki analizy ilościowej wskazują, że znaczenia intertekstualne wyrażane są najczęściej w postaci nazw własnych, znaczących grup wyrazów oraz fraz. Za dominującą tendencję w tłumaczeniu znaczeń intertekstualnych na język francuski należy uznać tłumaczenie bez zmian, gdy znaczenie intertekstualne oryginału rozumiane jest identycznie także w kulturze czytelników przekładu, bez dodatkowych wyjaśnień. Inne strategie przekładu (eksplicytnie oddanie znaczenia intertekstualnego, dosłowne tłumaczenie, oddzielenie „akcentem wewnętrznym”) stosowane są rzadziej. Mimo iż przykłady dosłownego tłumaczenia stanowią jedynie 1/5 wszystkich analizowanych znaczeń intertekstualnych, wyniki ich analizy pozwalają twierdzić, że tłumacze nie zawsze wybierają właściwą strategię tłumaczenia i dokonują przekładu formy słownej jednostek intertekstualnych, co prowadzi do utraty ważnych związków intertekstualnych oraz neutralizacji konotacji intelektualnych i emocjonalnych, a czytelnikom przekładu pozostawia się tzw. „przeszkody kulturowe”.

SŁOWA KLUCZOWE: znaczenie intertekstualne, interpretacja znaczeń intertekstualnych w utworach literatury litewskiej, tłumaczenie na język francuski, tłumaczenie bez zmian, przeniesienie, dekontekstualizacja, eksplicytnie oddanie znaczenia.

Gauta 2012 08 24

Priimta publikuoti 2013 01 18